

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

მამუკა მელიქიძე

ელექტრონული ტენდერების სისტემის მოდიფიცირება მცირე და
საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობისათვის

სადოქტორო პროგრამა ინფორმატიკა

შიფრი 0401

დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარდგენილი დისერტაციის

ა ვ ტ ო რ ე ფ ე რ ა ტ ი

თბილისი

2019 წელი

სამუშაო შესრულებულია საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში
ინფორმატიკისა და მართვის სისტემების ფაკულტეტი
ეკონომიკური ინფორმატიკის დეპარტამენტი

ხელმძღვანელი: ანა კობიაშვილი, პროფესორი

რეცენზენტები:

.....

დაცვა შედგება 2019 წლის ”-----” -----, ----- საათზე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის -----
ინფორმატიკისა და მართვის სისტემების ფაკულტეტის
სადისერტაციო საბჭოს კოლეგიის სხდომაზე, კორპუსი -----,
აუდიტორია -----

მისამართი: 0175, თბილისი, კოსტავას 77.

დისერტაციის გაცნობა შეიძლება სტუ-ს ბიბლიოთეკაში,
ხოლო ავტორეფერატისა - ფაკულტეტის ვებ-გვერდზე www.gtu.ge)

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი
პროფესორი

ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებისათვის დიდი როლი სახელმწიფო შესყიდვების სფეროს აკისრია. ბოლო წლებში საქართველოში დანერგილმა შესყიდვების ერთიანმა ელექტრონულმა სისტემამ მნიშვნელოვნად გაამარტივა საჯარო ტენდერებზე წვდომა. მიუხედავად ასეთი ხელმისაწვდომობისა, დღესდღეობით, ერთ-ერთ გამოწვევად რჩება შემსყიდველი ორგანიზაციებისათვის სათანადო სურვილისა და განწყობის ჩამოყალიბება ტენდერებში მცირე და საშუალო საწარმოების მონაწილეობის სტიმულირებისათვის. შემსყიდველმა ორგანიზაციებმა უნდა გააცნობიერონ, რომ სახელმწიფო შესყიდვების პროცესში მცირე და საშუალო საწარმოთა ფართო ჩართულობა, როგორც წესი, დადებითად აისახება არა მხოლოდ ცალკეული შესყიდვის შედეგებზე, არამედ იგი თავის კეთილისმყოფელ გავლენას მოახდენს დასაქმებასა და ქვეყნის ეკონომიკის ზრდაზე.

თემის აქტუალობა. საკვლევი თემის აქტუალობა განპირობებულია ელექტრონული ტენდერების სრულყოფის აუცილებლობით თანამედროვე ბიზნესის განვითარებისა და გაუმჯობესებისათვის.

საერთაშორისო სტანდარტების პრინციპების დანერგვამ შესყიდვების სფეროში გამოიწვია ამ სფეროს მოდერნიზაციის აუცილებლობა. ძნელია განისაზღვროს ამ სტანდარტების დანერგვით მიღწეული შედეგები, ვინაიდან ელექტრონული შესყიდვების საერთაშორისო სტანდარტების დანერგვის შემდეგ არ არის გასული დიდი დრო, თუმცა ამ მცირე დროშიც პრაქტიკულმა საქმიანობამ გამოააშკარავა მისი დადებითი მხარეები.

თანამედროვე ბიზნესში ფირმის წარმატებული ფუნქციონირებისათვის აუცილებელია მოწესრიგებული, საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი შესყიდვების ორგანიზება. ფირმების მუშაობის ეფექტიანობის ასამაღლებლად საჭირო ხდება შესყიდვების ელექტრონული ფორმის შემუშავება, განვითარება და დანერგვა, რაც საშუალებას მოგვცემს კონკრეტული

პასუხი გავცეთ შესყიდვების ეფექტიანობის შესახებ დასმულ კითხვებს და მივიღოთ ოპტიმალური სახელმძღვანელო გადაწყვეტილებები.

ყოველივე აღნიშნული წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს საკითხს როგორც მეცნიერულ, ასევე პრაქტიკულ დონეზე და, შესაბამისად, განაპირობებს არჩეული თემის აქტუალობას.

კვლევის მიზანი და ამოცანები

კვლევის ძირითად მიზანს წარმოადგენს თანამედროვე ბიზნესში ელექტრონული ტენდერების გამოყენების მეთოდოლოგიური საკითხების შესწავლა-ანალიზის საფუძველზე ელექტრონული ტენდერების ფორმირების და ფუნქციონირების შემდგომი სრულყოფისათვის საჭირო წინადადებებისა და რეკომენდაციების ჩამოყალიბება; საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად ელექტრონული ტენდერების ჩატარების ეროვნული კონცეფციების არსებული მოდელის სტრუქტურის ანალიზის საფუძველზე შესაბამისი დასკვნების განსაზღვრა; ელექტრონული ტენდერების დანერგვის შედეგად საქართველოს ეკონომიკის სხვადასხვა სფეროში მიღებული მაჩვენებლების სტატისტიკური ანალიზი.

კვლევის ობიექტი. კვლევის ობიექტს წარმოადგენს თანამედროვე ბიზნესში ელექტრონული ტენდერების როლი და მათი სრულყოფის საკითხები. სადისერტაციო ნაშრომის კვლევის საგანია ელექტრონული ტენდერების წარმოების სრულყოფასთან დაკავშირებული პრობლემური საკითხები, რომლებიც დაკავშირებულია საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებასთან.

კვლევის ძირითადი მეთოდები: სამეცნიერო ლიტერატურის, ცნობილი მკვლევარების ნაშრომების ანალიზი და განზოგადება. სტატისტიკური მონაცემების, ინტერნეტის ქსელის მასალების ანალიზი, შესწავლა და განზოგადება.

კვლევის თეორიული და მეთოდოლოგიური საფუძვლები. სადისერტაციო ნაშრომის თეორიულ და მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს სტატისტიკური მონაცემები, ანალიტიკური მიმოხილვები, სამეცნიერო-მე-

თოდიკური პუბლიკაციები, ნორმატიული და საკანონმდებლო დოკუმენტები, და ასევე ინტერნეტის გლობალური ქსელიდან მიღებული მონაცემები.

ასევე, წინამდებარე ნაშრომის თეორიულ და მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს საბაზრო ეკონომიკის ფუძემდებლური დებულებები, ქართველ და უცხოელ მეცნიერ-ეკონომისტთა ნაშრომები მცირე და საშუალო ბიზნესის ზოგად პრობლემებთან და ელექტრონული შესყიდვების წარმოების საკითხებთან დაკავშირებით. კვლევის ზოგად მეცნიერულ მეთოდებთან ერთად გამოყენებული იყო სისტემური ანალიზის, სოციოლოგიური გამოკითხვის, ანალოგიების, პროგნოზირების და სხვა მეთოდები.

ნაშრომის ინფორმაციული წყაროა საერთაშორისო ეკონომიკური ჟურნალები, სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის სტატისტიკური კრებული, საქართველოს კანონები, საქართველოს სტრატეგიული კვლევისა და განვითარების ცენტრის ბიულეტენები და ინტერნეტის მონაცემები.

სადისერტაციო ნაშრომის მეცნიერული სიახლე

სადისერტაციო ნაშრომის მეცნიერული სიახლე მდგომარეობს შემდეგში:

დასაბუთებულია ელექტრონული ტენდერების რეგულირებისა და მოდერნიზაციის პრობლემა საქართველოში.

ელექტრონული შესყიდვების სრულყოფის გადაუდებელ ღონისძიებად მიგვაჩნია ბოლო ათწლეულის მანძილზე ელექტრონული ტენდერების თეორიასა და პრაქტიკაში დაგროვილი გამოცდილების გონივრული გააზრება, მისი განზოგადება და საქართველოს ეროვნულ თავისებურებებთან მისადაგება, რომელიც უნდა გახდეს თანამედროვე ბიზნესში ელექტრონული ტენდერების მოდიფიცირებული სტანდარტებით წარმოების საფუძველი.

ელექტრონული ტენდერების მოდიფიცირებული საერთაშორისო სტანდარტებით წარმოება უნდა გახდეს საქართველოში უცხოელ ინვესტორთა დაინტერესების, ინვესტიციების მოზიდვისა და ამით თანამედროვე

ბიზნესის აღორძინებისათვის ფინანსური ხელშეწყობის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წინაპირობა.

შემოთავაზებულია ელექტრონული ტენდერების გაუმჯობესებისათვის აუცილებელი რეკომენდაციები, რომელთა განხორციელებაც ხელს შეუწყობს მცირე და საშუალო ბიზნესის სახელმწიფო შესყიდვებში მონაწილეობის გაადვილებას, გაზრდის ბიზნესის ამ სექტორის ჩართულობას ელექტრონულ შესყიდვებში, რაც, თავის მხრივ, გააძლიერებს ბიზნესის ამ სფეროს და სათანადო ნიადაგს შექმნის საქართველოში საშუალო ფენის ჩამოყალიბებისა და განვითარებისათვის.

ნაშრომში ჩამოყალიბებულია ეფექტურობის მაჩვენებლები, რომლის მნიშვნელოვან პირობას წარმოადგენს უარი არსებულ მკაცრად ჩამოყალიბებულ სტრუქტურებზე და მართვის პროცედურებზე, რომლებიც დამყარებულია ადრინდელ გამოცდილებაზე და არა ახალ მოთხოვნილებებზე.

დასაბუთებულია ელექტრონული ტენდერების თანამედროვე პრობლემები და პერსპექტივები თანამედროვე ბიზნესში, განსაკუთრებით კი მცირე და საშუალო ბიზნესში, რომელთა განვითარებაც უაღრესად აქტუალურია საქართველოს დღევანდელი ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებისა და წინსვლისათვის.

განხილულია პრობლემები, რომლებიც წარმოიშვება თანამედროვე ბიზნესში ელექტრონული ტენდერების დანერგვის შემდეგ. ჩამოყალიბებულია ის პრობლემები, რომლებმაც შეიძლება გამოიწვიოს ელექტრონული ტენდერების დანერგვაზე დანახარჯების გაზრდა, რაც საგრძნობლად შეამცირებს მათი დანერგვის ეკონომიკურ ეფექტურობას. სწორედ ამიტომ არის მიზანშეწონილი ამ პრობლემების გააზრება პროექტის მომზადების სტადიაზე და შეძლებისდაგვარად მათი გადაწყვეტა ელექტრონული შესყიდვების სისტემის დანერგვის ამჟამად არსებული ეტაპის პირობებში.

შემოთავაზებულია ელექტრონული ტენდერების გაუმჯობესების ძირითადი მიმართულებები, რომლებიც მეტ-ნაკლებად შესაბამისობაში იქნე-

ბა საერთაშორისო სტანდარტებთან და ამავედროულად ხელს შეუწყობს საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებას.

მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობის და სწორედ ამ ხელშეწყობისათვის საჭირო ერთ-ერთი გზის, ელექტრონული ტენდერების სრულყოფის საკითხები ყოველთვის იწვევდა მეცნიერ-მკვლევართა თუ ცალკეულ კომპანიათა დაინტერესებას, რადგანაც იგი სახელმწიფოს ეკონომიკის შემადგენელი ნაწილია.

ნაშრომში ნაჩვენებია ელექტრონული ტენდერების ხელშეწყობის ეროვნული კონცეფციები საერთაშორისო სტანდარტების მიხედვით; გაანალიზებულია ევროპული ქვეყნებში ელექტრონული ტენდერების ორგანიზების გამოცდილება; შემოთავაზებულია რეკომენდაციები, რომლებიც გამარტივებს მათ ჩატარებას და მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლებს გაუჩენს ელექტრონულ შესყიდვებში მონაწილეობის მიღების მეტ მოტივაციას.

ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელობა

სადისერტაციო ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობს, რომ სადისერტაციო ნაშრომში შემოთავაზებული წინადადებების პრაქტიკული განხორციელება შესაძლებელია მოგვევლინოს საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობ ფაქტორად.

კვლევის შედეგები იძლევა თეორიულ ბაზას სადისერტაციო კვლევების შედეგად შემუშავებული წინადადებები და დასკვნები გამოყენებული იყოს რეკომენდაციების სახით ნორმატიული, საპროგნოზო და საპროგრამო ხასიათის დოკუმენტების შემუშავებისას. სადისერტაციო კვლევის შედეგები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სასწავლო პროცესში სპეციალისტების მოსამზადებლად.

აპრობაცია

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი საკითხები მოხსენების სახით გაშუქდა საერთაშორისო-სამეცნიერო კონფერენციაზე. დისერტაციის თემატიკის მიხედვით გამოქვეყნებულია სამეცნიერო შრომები.

ნაშრომში დასმული პრობლემების ცალკეული კვლევის თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია ქართველი და უცხოელი ავტორების ლიტერატურა. აღნიშნულ პრობლემებთან დაკავშირებით თითოეულმა მათგანმა თავის ნაშრომში მოახდინა განსხვავებული ამოცანების რეალიზაცია, ვიდრე ჩვენ გვაქვს წარმოდგენილი აღნიშნულ ნაშრომში.

სადისერტაციო თემაზე მუშაობისას გავეცანით არაერთ ფუნდამენტურ ნაშრომსა თუ სამეცნიერო სტატიას, რამაც საშუალება მოგვცა ღრმად ჩავწვდომოდით დასმული პრობლემის არსს, გაგვეანალიზებინა მრავალი ინტეგრალური საკითხი.

სადისერტაციო ნაშრომში განხილულია ქვეყნის პარლამენტის, მთავრობის, საქართველოს ფინანსთა სამინისტროსა და ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები, სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტისა და საერთაშორისო ფინანსური კვლევის ორგანიზაციების მიერ ჩატარებული კვლევები, ასევე საბიუჯეტო კანონდებლობა და მისი ნორმატიული საფუძვლები.

სადისერტაციო ნაშრომის შინაარსი

სადისერტაციო ნაშრომის მოცულობა და სტრუქტურა. სადისერტაციო ნაშრომი მოიცავს 131 გვერდს. იგი შედგება შესავლის, ლიტერატურის მიმოხილვის, შედეგების განსჯისა და დასკვნითი ნაწილისაგან. შედეგების განსჯა, თავის მხრივ, შედგება სამი თავისა და 10 პარაგრაფისაგან. ნაშრომში ჩართულია 32 ნახაზი და 1 ცხრილი. ნაშრომს თან ერთვის გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხა 73 დასახელებით.

შესავალში მოკლედ არის მიმოხილული საქართველოში დანერგილი ელექტრონული მმართველობის ყველაზე მნიშვნელოვანი ფორმები, განხილულია იმ პროექტების ფართო სპექტრის ნაწილი, რომლებიც უკანასკნელ წლებში განხორციელდა ქვეყანაში და რომელთა ძირითადი მიზანიც იყო მთავრობასა და კერძო სექტორს შორის საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექ-

ნოლოგიების მეშვეობით დამოკიდებულების ძირეული შეცვლა და თანამედროვე ბიზნესის სრულყოფა.

სადისერტაციო ნაშრომში სწორედ ამ მიზნით არის ჩატარებული კვლევები. გაანალიზებულია ელექტრონული ტენდერების რეგულირების პრობლემა საქართველოში, გამოკვეთილია პრობლემა, კერძოდ, ელექტრონული ტენდერების ისე მოდიფიცირება, რომ მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლებს საქართველოში გაუმარტივდეთ შესყიდვებში მონაწილეობა, და შესაბამისად, გაუჩნდეთ სურვილი აქტიურად მიიღონ მონაწილეობა ელექტრონულ ტენდერებში, რაც ეკონომიკის ეფექტურობის ასამაღლებლად აუცილებელი პირობაა.

ლიტერატურის მიმოხილვაში დასმული და პასუხგაცემულია კითხვები იმის თაობაზე, თუ საიდან მომდინარეობს სადისერტაციო ნაშრომში დასმული პრობლემა, რა არის უკვე ცნობილი ამ პრობლემის შესახებ, რა გზებით ხდებოდა მათი გადაწყვეტა წლების განმავლობაში, რა ალტერნატიული მეთოდებია შემუშავებული დასმული პრობლემის გადასაჭრელად და რომელი მათგანია აღწერილი მოცემულ სადისერტაციო ნაშრომში.

შედეგები და მათი განსჯა წარმოდგენილია სამ თავად.

სადისერტაციო ნაშრომის **პირველ თავში** განხილულია „ელექტრონული შესყიდვების წარმოების საერთაშორისო სტანდარტების დამკვიდრება საქართველოში“, გაანალიზებულია ელექტრონული ტენდერების ძირითადი ფუნქციონალური პრინციპები, ჩამოყალიბებულია ელექტრონული ტენდერების საინფორმაციო სისტემების დანერგვის პრობლემები და პერსპექტივები თანამედროვე ბიზნესში.

მცირე და საშუალო ბიზნესს სამუშაო ადგილების შექმნისა და ეკონომიკის განვითარებაზე მნიშვნელოვანი ზეგავლენის მოხდენა შეუძლია. საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესი ქვეყნის სამუშაო ძალის დაახლოებით 40%-ს ასაქმებს, მიუხედავად იმისა, რომ მისი ბრუნვითი წილი მთლიანი ბრუნვის დაახლოებით 16-17%-ს შეადგენს.

მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებისათვის მნიშვნელოვანი როლი სახელმწიფო შესყიდვების სფეროს აკისრია. ბოლო წლებში საქართველოში დანერგილმა შესყიდვების ერთიანმა ელექტრონულმა სისტემამ მნიშვნელოვნად გაამარტივა საჯარო ტენდერებზე წვდომა. მიუხედავად მნიშვნელოვანი ნაბიჯებისა, დღესდღეობით, მთავარ გამოწვევად რჩება შემსყიდველი ორგანიზაციებისათვის სათანადო სურვილის, განწყობისა და მოტივაციის ჩამოყალიბება ტენდერებში მცირე და საშუალო საწარმოების მონაწილეობის სტიმულირებისათვის. შემსყიდველმა ორგანიზაციებმა უნდა გააცნობიერონ, რომ სახელმწიფო შესყიდვების პროცესში მცირე და საშუალო საწარმოთა ფართო ჩართულობა, როგორც წესი, დადებითად აისახება არა მხოლოდ ცალკეული შესყიდვის შედეგებზე, არამედ იგი თავის უაღესად დადებით გავლენას მოახდენს დასაქმებასა და ქვეყნის ეკონომიკის ზრდაზე.

სახელმწიფო შესყიდვა არის სახელმწიფო ორგანიზაციების მიერ მათი გამართულად ფუნქციონირებისა და საკუთარი უფლებამოსილების სრულფასოვნად განხორციელებისთვის საჭირო მომსახურების, საქონლისა და სამშენებლო სამუშაოების შესყიდვა.

ყოველწლიურად სახელმწიფო ასეულობით მილიონ ლარს ხარჯავს სხვადასხვა საქონლის, მომსახურებისა თუ სამშენებლო სამუშაოების შესყიდვაზე. 2014 წლის მონაცემებით სახელმწიფო შესყიდვებზე დახარჯულმა თანხამ 2,8 მილიარდი ლარი შეადგინა. შესაბამისად, სახელმწიფო შესყიდვები დიდი ინტერესის სფეროს წარმოადგენს კერძო კომპანიებისათვის, როგორც მათი შემოსავლების ზრდის მნიშვნელოვანი წყარო.

მეორე თავში „ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენება ელექტრონული შესყიდვების წარმოებისათვის“ განხილულია სახელმწიფო შესყიდვების როლი, რომელიც უდიდესია საჯარო ფინანსების ეფექტურად მართვასა და ქვეყნის განვითარების პროცესში. საშუალოდ სახელმწიფო ბიუჯეტის 30% იხარჯება სახელმწიფო საჭიროებების დაკმაყოფილებაზე, მშპ-სთან მიმართებაში კი ეს მაჩვენებელი 10-15 %-ის ფარგლებში მერყეობს.

„GOOD GOVERNANCE“-ის ერთ-ერთი მთავარი პრინციპია საჯარო ფინანსების ეფექტურად მართვა. საჯარო ფინანსების კარგი მართვა კი ღია, გამჭვირვალე და კორუფციისაგან თავისუფალი სახელმწიფო შესყიდვის გარეშე წარმოუდგენელია.

ნებისმიერი განვითარებისაკენ მსწრაფი სახელმწიფო ცდილობს განვითაროს საკუთარი სახელმწიფო შესყიდვების სისტემა, რაც საერთაშორისო სტანდარტებითაც დადგენილია. სახელმწიფო შესყიდვები ყველაზე მეტად იზიდავს კორუფციას. შესაბამისად სახელმწიფო შესყიდვების სისტემის გაუმართაობა ქვეყანაში მუდმივად ანტიკორუფციულ სიტუაციას განაპირობებს.

2010 წლის დეკემბრიდან სახელმწიფო ტენდერები ტარდება მხოლოდ სახელმწიფო შესყიდვების ერთიანი ელექტრონული სისტემის მეშვეობით. ერთიანი ელექტრონული სისტემა წარმოადგენს პლატფორმას, რომელიც არამხოლოდ ერთმანეთთან აკავშირებს შემსყიდველ ორგანიზაციებს და მიმწოდებლებს, არამედ იძლევა საშუალებას, ელექტრონული ფორმით წარიმართოს სახელმწიფო შესყიდვებთან დაკავშირებული კანონმდებლობით გათვალისწინებული პროცედურები, კერძოდ, ერთიანი ელექტრონულ სისტემაში ფიქსირდება და ნებისმიერი დაინტერესებული პირისთვის ხელმისაწვდომი ხდება შემსყიდველი ორგანიზაციების წლიური გეგმები, დოკუმენტაციები, სატენდერო განცხადებები და მიმწოდებელთა სატენდერო წინადადებები, სატენდერო კომისიის სხდომის ოქმები, კორესპონდენცია მიმწოდებლებთან, ხელშეკრულებები და შესყიდვებთან დაკავშირებული სხვადასხვა ინფორმაცია.

ამავე თავში განხილულია მცირე და საშუალო ბიზნესის პრობლემები საქართველოში. სამეწარმეო სექტორი, განსაკუთრებით მცირე და საშუალო საწარმოები, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ეკონომიკის განვითარებაში და საგრძნობი წვლილი შეაქვს მდგრადი და ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფაში. მცირე და საშუალო საწარმოები, დასაქმების ზრდისა და სამუშაო ადგილების შექმნის პოტენციალით, ასევე, ეკონომიკის

განვითარებასა და ზრდაში შეტანილი წვლილის გათვალისწინებით, ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკის ქვაკუთხედად შეიძლება მივიჩნიოთ.

უკანასკნელ წლებში საქართველოში განხორციელებული ეკონომიკური რეფორმების შედეგად მოხდა ადმინისტრაციული ბარიერების შემცირება, უცხოური ინვესტიციების შემოდინებისათვის გაცილებით კომფორტული გარემოს შექმნა, ეკონომიკის ლიბერალიზაცია, კორუფციასთან ბრძოლა, სახელმწიფო სერვისების გაუმჯობესება. ამან გარკვეული ეკონომიკური ზრდა განაპირობა, მაგრამ სამეწარმეო სექტორის წილი მაინც 20%-ზე ნაკლებია.

გამჭვირვალობა. შესყიდვების პროცესი, დაწყებული ტენდერის გამოცხადებით და დამთავრებული გამარჯვებულის დასახელებით, საჯაროდ ხელმისაწვდომია ელექტრონული შესყიდვების ვებგვერდზე.

ეფექტიანობა. შესყიდვების ელექტრონული სისტემა ეფექტიანია არამხოლოდ მასში მონაწილე კომპანიებისთვის, არამედ სახელმწიფო დაწესებულებებისთვისაც, რადგან ყველა პროცედურა, დაწყებული კომპანიების განაცხადების მიღებით და მათი ტექნიკური მონაცემების შეფასებით და დამთავრებული ფასების შეთავაზებით და გადახდით, ელექტრონული სისტემის ფარგლებში ხდება.

თანაბარი პირობები და კონკურენცია. შესყიდვების სისტემის ფუნდამენტური მოთხოვნებია თანაბარი პირობები და კონკურენცია. ელექტრონულმა სისტემამ ასევე გაუმარტივა საქმიანობა რეგიონულ კომპანიებს.

ფულის ღირებულება და ხარისხის გარანტია. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს კანონმდებლობა არ გამორიცხავს სხვა კრიტერიუმების გამოყენებასაც, აუქციონების დროს მაინც ფასს ექცევა ყველაზე დიდი ყურადღება და გადაწყვეტილებაც შემოთავაზებული ფასის საფუძველზე მიიღება. ბიზნეს სექტორის არაერთი წარმომადგენლის თქმით, გადაწყვეტილების მიღების დროს ფასისა და ხარისხის კრიტერიუმის ერთდროულად გამოყენება დადებით გავლენას მოახდენს შესყიდვების პროცესის ეფექტურობაზე.

ზემოთთქმულიდან გამომდინარე, საჭიროა ახალი და ინოვაციური ბიზნეს-მოდელების შექმნა და მომსახურების წვდომის ამაღლების ახალი გზების მოძებნა, რომლებიც რეალურად უზრუნველყოფს ელექტრონულ ტენდერებში მცირე და საშუალო ბიზნესის სექტორის მონაწილეობის სტიმულირებას, რაც, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს ქვეყანაში ბიზნესისა და ეკონომიკის განვითარებას, და საშუალო ფენის ჩამოყალიბების პროცესის გაძლიერებას.

მცირე და საშუალო ბიზნესის სფეროს წარმომადგენლების ელექტრონულ ტენდერებში მეტი ჩართულობის უზრუნველსაყოფად და მათი ამ სფეროში მოტივირების დაბალი დონის მიზეზების დასადგენად დავგეგმეთ და ჩავატარეთ კვლევა. შევარჩიეთ 18 მცირე და 10 საშუალო საწარმო.

კვლევას ჰქონდა სოციოლოგიური გამოკითხვის ფორმა და ჩატარდა ისეთ საწარმოებში, როგორცაა:

- რესტორნები;
- მინიმარკეტები და მარკეტები;
- ხის დამამუშავებელი საწარმოები;
- საკონდიტროები;
- ლითონის ნაკეთობების დამამზადებელი საწარმოები;
- აფთიაქები;
- ფეხსაცმლის ინდკერვის საწარმოები;
- ტანსაცმლის სამკერვალოები;
- ხილ-ბოსტნეულის მაღაზიები;
- აგროფირმები.

კვლევისათვის შედგენილ იქნა 25 კითხვა, რომელთა მიზანი იყო მცირე და საშუალო საწარმოების ელექტრონულ ტენდერებში არმონაწილეობის მიზეზების დადგენა და, საზოგადოდ, ბიზნესის ამ სექტორში არსებული პრობლემების ანალიზი. კითხვებზე პასუხების დასამუშავებლად გამოვიყენეთ რაოდენობრივი შეფასების მეთოდი. კვლევა შედგებოდა შემდეგი ბიჯებისაგან:

- შეიქმნა გამოკითხვისათვის საჭირო კითხვების ჩამონათვალი;
- ჩატარდა სოციოლოგიური გამოკითხვა ორი ჯგუფისათვის. ერთში გაერთიანებული იყო მცირე საწარმოები, მეორეში – საშუალო საწარმოები;
- დამუშავებულ იქნა მიღებული რიცხვითი მონაცემები;
- კვლევის შედეგების მიხედვით აიგო მონაცემთა ცხრილი;
- კვლევის შედეგები სხვა მონაცემებთან ერთად გამოყენებულ იქნა რეკომენდაციების დასამუშავებლად ელექტრონული ტენდერების სისტემის მოდიფიკაციისათვის იმ მიზნით, რომ ელექტრონული ტენდერების სისტემა მაქსიმალურად ხელშემწყობი გახდეს მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლებისათვის.

გამოკითხვის შედეგები მოცემულია ცხრილში 1.

ცხრილი 1. სოციოლოგიური გამოკითხვის შედეგების პროცენტული მაჩვენებლები:

კითხვა	მცირე მეწ.	საშ. მეწ.
1. გსურთ თუ არა მიიღოთ მონაწილეობა ელექტრონულ შესყიდვებში? ა) კი; ბ) არა.	62,4 37,6	82,6 17,4
2. რატომ არ მონაწილეობთ ელექტრონულ ტენდერებში? ა) მაღალი მოსაკრებლის გამო; ბ) დოკუმენტების დიდ რაოდენობის გამო; გ) სხვა მიზეზების გამო.	33,2 25,2 31,6	19,8 21,3 48,9
3. არის თუ არა თქვენთვის მისაღები ელექტრონულ ტენდერებში მონაწილეობისათვის საჭირო მოსაკრებლის ოდენობა? ა) კი; ბ) არა.	2,7 97,3	4,5 95,5
4. რა არის თქვენი ელექტრონულ ტენდერებში არმონაწილეობის ძირითადი ხელისშემშლელი ფაქტორები? ა) ცოდნის და გამოცდილების ნაკლებობა;	51,9	53,6

ბ) ბაზრის კონიუნქტურის ცვალებადობა.	48,1	46,4
5. გჭირდებათ თუ არა საინფორმაციო საკონსულტაციო მომსახურების ცენტრი ელექტრონული ტენდერების შესახებ? ა) კი; ბ) არა.	23,5 76,5	30,3 69,7
6. უნდა მოქმედებდეს თუ არა კანონი მცირე და საშუალო ბიზნესის ელექტრონულ ტენდერებში ჩართვის სახელმწიფო მხარდაჭერის შესახებ? ა) კი; ბ) არ არის აუცილებელი.	98 2	98,2 1,8
7. თქვენი აზრით, მცირე და საშუალო ბიზნესის მფლობელები უნდა მონაწილეობდნენ თუ არა ელექტრონული ტენდერების განვითარების პოლიტიკის შემუშავებაში? ა) კი; ბ) არ არის აუცილებელი.	57,2 42,8	65,5 34,5
8. გაკმაყოფილებთ თუ არა თქვენი თანამშრომლების კვალიფიკაცია? ა) კი; ბ) არა; გ) ნაწილობრივ.	23,7 21,2 55,1	42,3 17,7 40
9. ფლობთ თუ არა ინფორმაციას ელექტრონული ტენდერების შესახებ? ა) სრულად ვფლობ; ბ) არასრულად ვფლობ; გ) არ ვფლობ ინფორმაციას.	41,2 43,7 15,1	55,2 16,3 28,5
10. რა ფორმას თქვენი პერსონალის სწავლებისათვის მისაღები თქვენთვის? ა) ტრეინინგი; ბ) დისტანციური სწავლება; გ) სწავლება საზღვარგარეთ.	52,1 38,4 9,5	54,3 16,2 29,5
11. თუ გქონიათ შეხება ე-ტენდერებთან? ა) კი; ბ) არა.	48,3 51,7	63,5 36,5
12. რამდენად ხელმისაწვდომია ე-ტენდერების სამუშაო გვერდი? ა) ადვილად ხელმისაწვდომი; ბ) რთულად ხელმისაწვდომი.	58,9 41,1	73,4 26,6
13. რამდენად მარტივია ტენდერებში მონაწილეობა? ა) მარტივია; ბ) რთულია; გ) მეტად გამარტივება შეიძლება.	32,5 24,3 43,2	51,6 23,7 24,7

14. მცირე და საშუალო მეწარმეებისათვის შეღავათის დაწესების შემთხვევაში თუ იქნებით უფრო აქტიური ელექტრონულ ტენდერებში მონაწილობის მისაღებად? ა) კი; ბ) არა; გ) გაზრდის მოტივაციას.	45,5 15,2 39,3	54,7 12,7 32,6
15. რამდენად მნიშვნელოვანი ელექტრონული ტენდერები თქვენთვის? ა) ძალიან მნიშვნელოვანია; ბ) არ ცვლის არაფერს; გ) წარმოების გაზრდის მეტი შანსი მოგვეცემა.	34,7 14,5 50,8	56,3 10,7 33
16. ელექტრონული ხელმოწერის შესაძლებლობა გაამარტივებდა თუ არა თქვენს მონაწილეობას ელექტრონულ ტენდერებში? ა) კი; ბ) არა; გ) მიჭირს პასუხის გაცემა.	25,4 22,7 38,9	50,2 38,3 11,5
17. საქართველოში უნდა მოქმედებდეს თუ არა კანონი მცირე და საშუალო ბიზნესის სახელმწიფო მხარდაჭერის შესახებ? ა) კი; ბ) არ არის აუცილებელი.	79,9 20,1	83,2 16,8
18. მიგიღიათ ოდესმე მონაწილეობა ე-ტენდერში: ა) კი; ბ) არა.	0 100	23,5 76,5
19. უფრო მეტად მიიღებდით თუ არა მონაწილეობას ე-ტენდერებში, თუ გაადვილდებოდა მათში ხელმეორედ მონაწილეობის პროცედურა? ა) აუცილებლად; ბ) ეს არაფერს შეცვლიდა.	95,8 4,2	96,6 3,4
20. უფრო აქტიურად მიიღებდით თუ არა მონაწილეობას ე-ტენდერებში, თუ გექნებოდათ მაღალი ხარისხის პროდუქციის მიღების გარანტია? ა) კი; ბ) არა.	97,3 2,7	99 1
21. უფრო აქტიურად მიიღებდით თუ არა მონაწილეობას ე-ტენდერებში, თუ ქართული პროდუქციის წარმოება უფრო მეტად იქნებოდა წახალისებული? ა) კი; ბ) არა.	96,3 3,7	100 0
22. მიიღებდით თუ არა მონაწილეობას ელექტრონულ ტენდერში აუქციონის გარეშე?		

ა) კი; ბ) არა.	40,2 59,8	47,4 52,6
23. ხართ თუ არა ინფორმაციის დამუშავების მეტი ავტომატიზების მომხრე ელექტრონული ტენდერების წარმოებაში? ა) კი; ბ) არა.	64,5 35,5	72 28
24. რა აზრის ხართ ელექტრონულ ბუღალტერიაზე? ა) დადებითი; ბ) უარყოფითი; გ) პასუხი არ მაქვს.	60 0 40	73,5 25 1,5
25. რა აზრის ხართ პროდუქციისა და ნედლეულის მონაცემთა ერთიანი ბაზის შექმნაზე? ა) იქნება ძალიან სასარგებლო; ბ) არაფერს შეცვლის; გ) მიჭირს პასუხის გაცემა.	25,6 24,3 50,1	53,2 13,5 33,3

მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლების ელექტრონული ტენდერების გამოყენების თვალსაზრისით ჩატარებულმა კვლევებმა და ბოლო ათწლეულში დაგროვილმა გამოცდილებამ აჩვენა მათი ნაკლოვანი მხარეები, რომლებიც საჭიროებს გაუმჯობესებას.

1. ელექტრონულ შესყიდვებში მცირე ბიზნესის ხელშეწყობისათვის საჭიროა ცალკე ოფციის შექმნა, რომლითაც ისარგებლებენ ბიზნესის მხოლოდ ამ სექტორის წარმომადგენლები. ეს ოფცია უნდა უზრუნველყოფდეს მარტივ წვდომას და შეღავათით სარგებლობის შესაძლებლობას მცირე მეწარმის სტატუსის მქონე პირებისათვის, რათა მოხდეს მათი დაინტერესება, მონაწილეობა მიიღონ ელექტრონულ ტენდერებში; შეღავათი შეიძლება იყოს ტენდერში მონაწილეობისათვის მოსაკრებლის არგადახდა, ასევე მინიმალური დოკუმენტაციის წარმოება და მინიმალური მოთხოვნები, სხვადასხვა პრეტენდენტების განხილვისას მცირე მეწარმის სტატუსის მქონე საწარმოებისათვის პრიორიტეტის მინიჭება. ამ დასკვნის გაკეთების საფუძველს იძლევა კვლევის მიზნით მცირე მეწარმეთა გამოკითხვა. გამოკითხულთა 98%-მა ელექტრონულ შესყიდვებში მათი არ მონაწილეობის მიზეზად დაასახელა პირველადი მოსაკრებლის გადახდა. მოსაკრებლის გადახ-

და მცირე მეწარმის ფინანსურ მდგომარეობაზე აისახება უარყოფითად და, ამასთან, შესაძლოა ეს დანახარჯი ფუჭი აღმოჩნდეს, რადგან მან ვერ გაიმარჯვოს ტენდერში. გამოკითხულთა 74%-მა კითხვაზე „რა შემთხვევაში მიიღებდით მონაწილეობას ელექტრონულ ტენდერში“ უპასუხა, რომ ისინი აუცილებლად მიიღებდნენ მონაწილეობას ტენდერში, ამისათვის საჭირო დოკუმენტების ნაკრები რომ უფრო მცირე იყოს და ამ დოკუმენტების მოსაგროვებლად არ იყოს დიდი დრო საჭირო.

2. გამოკითხულთა 57% ამბობს, რომ სატენდერო დოკუმენტაციის შევსება შრომატევადია, საჭიროებს დიდ დროსა და ძალისხმევას. სასურველია მოხდეს სატენდერო დოკუმენტაციის გამარტივებული წესით შევსება; ეს საშუალებას მოგვცემს დაიზოგოს გადაწყვეტილების მიღებისათვის საჭირო დრო და ასევე დოკუმენტაციის შედგენისას შეცდომები იყოს მინიმუმამდე დაყვანილი. ასევე საჭიროა შეიქმნას ის ძირითადი ველები, რომელთა შევსებაც საჭიროა შემსყიდველის მხრიდან მოთხოვნის სწორად ჩამოსაყალიბებლად.

3. ჩატარებული გამოკითხვის შედეგებმა აჩვენა, რომ მეწარმეების 76% უჩივის ინფორმაციის სიმცირეს ბაზარზე არსებული საქონლის, მისი ფასებისა და პარამეტრების შესახებ. მართლაც, საქართველოში დღევანდელი მდგომარეობით ერთ-ერთი პრობლემაა გასაყიდი საქონლის შესახებ ინფორმაციის ნაკლები ხელმისაწვდომობა. საჭიროა შეიქმნას მონაცემთა ბაზა სხვადასხვა საქონლის ფასების ყოველდღიური მონიტორინგისათვის, კერძოდ, შეიქმნას მონაცემთა ბაზა, სადაც თავმოყრილი იქნება ინფორმაცია ქვეყანაში იმპორტირებული თუ ადგილობრივი პროდუქციის შესახებ შესაბამისი ღირებულებით, ასევე შესაძლებელი იქნება ამა თუ იმ საქონლის ტექნიკური მახასიათებლების გარკვევა და შესაბამისად ფასების შედარება; გარდა ამისა, აუცილებელია მოხდეს ბაზარზე არსებული ფასების ყოველდღიური მონიტორინგი და, შესაბამისად, ბაზაში ასახვა. აქედან გამომდინარე, ეს პროცესი დინამიკური უნდა იყოს. ამ პროცესის შედეგად შეიქმნება პროდუქციის ასორტიმენტთან და პროდუქციის ფასებთან მიმართებაში

დინამიკურად ცვალებადი მონაცემთა ბაზა, რომლის ყოველკვირეული განახლების ვალდებულება ექნება შესაბამის დარგში არსებულ თითოეულ ფირმას. სისტემაში ავტომატურად მოხდება ფირმების მიერ ატვირთული მონაცემების საშუალო არითმეტიკული გამოანგარიშება და საშუალო საბაზრო ღირებულების დადგენა, რომელსაც შემსყიდველი ორგანიზაციები გამოიყენებენ ელექტრონული ტენდერის გამოცხადებისას. აღნიშნული მეთოდიკა უაღრესად გააადვილებს ბაზრის კვლევის პროცესს და რეალურ-თან მაქსიმალურად მიახლოებულ ფასად მოხდება ტენდერის გამოცხადება, რაც გამოიწვევს თანხების რაციონალურ ხარჯვას და იმთავითვე გაზრდის ეფექტურობას.

კითხვაზე „რა აზრის ხართ პროდუქციისა და ნედლეულის მონაცემთა ერთიანი ბაზის შექმნაზე?“ მცირე საწარმოთა წარმომადგენლების 25,6%-მა უპასუხა, რომ ეს ძალიან სასარგებლო იდეაა, 24,3%-მა უპასუხა, რომ ეს არაფერს შეცვლის, ხოლო 50,1%-ს უჭირს კითხვაზე პასუხის გაცემა. იმავე კითხვაზე პასუხები საშუალო ზომის საწარმოთა წარმომადგენლების მხრიდან ასე განაწილდა: 53,2 % – „იქნება ძალიან სასარგებლო“, 13,5 % – „არაფერს შეცვლის“, 33,3% – „მიჭირს პასუხის გაცემა“.

4. ელექტრონული ტენდერების ეფექტიანად წარმოებისათვის სასურველია კოპირების მეთოდის დანერგვა, რაც გულისხმობს არშემდგარ ტენდერებში განმეორებითი მონაწილეობის უფლების მარტივად მიღების პროცედურას. თუ მოხდება დისკვალიფიკაციის მინიჭება მიმწოდებლებისთვის ან საერთოდ ვერ შედგება ტენდერი, საჭირო ხდება ტენდერის თავიდან გამოცხადება; ეს კი მოითხოვს გარკვეულ დროს. ამასთან, საჭიროა დოკუმენტაციის გარკვეული მოდიფიცირება, რაც, თავის მხრივ, კიდევ უფრო მეტად ართულებს ხელახალი რეგისტრაციის პროცესს და იწვევს ტენდერში მონაწილის მოტივაციის შემცირებას. ამიტომ მიზანშეწონილია ტენდერის განმეორებით გამოსაცხადებლად იყოს არშემდგარი ტენდერის კოპირების მეთოდით მარტივად განახლების შესაძლებლობა როგორც მიმწოდებლის ისე შემსყიდველის მხრიდან. კითხვაზე „უფრო მეტად მიიღებდით თუ არა

მონაწილეობას ელექტრონულ ტენდერებში, თუ გაადვილდებოდა მათში ხელმეორედ მონაწილეობის პროცედურა?“, მცირე ბიზნესის წარმომადგენელთა 95,5%-მა, ხოლო საშუალო ბიზნესის წარმომადგენელთა 96,9%-მა უპასუხა, რომ აუცილებლად მიიღებდა.

5. კითხვაზე „უფრო აქტიურად მიიღებდით თუ არა მონაწილეობას ელექტრონულ ტენდერებში, თუ გექნებოდათ მაღალი ხარისხის პროდუქციის მიღების გარანტია?“, მცირე ბიზნესის წარმომადგენელთა 97,3%-მა, ხოლო საშუალო ბიზნესის წარმომადგენელთა 99%-მა უპასუხა დადებითად.

შესაბამისად, საჭიროა რისკების მინიმამდე დაყვანა და იმ რეკომენდაციების შემუშავება, რომლებიც გულისხმობს ტექნიკური დავალების დახვეწას უხარისხო საქონლის ან მომსახურების მიღების თავიდან აცილების მიზნით. იმისათვის, რომ თავი დავიცვათ უხარისხო საქონლისაგან, აუცილებელია კონკრეტული საქონლის შესყიდვამდე მოხდეს ხარისხიანი საქონლის ტექნიკური მახასიათებლების მაქსიმალურად შესწავლა ტენდერის გამოცხადებამდე, რათა შემდგომ თავიდან იქნეს აცილებული უხარისხო საქონელი.

6. კითხვაზე „უფრო აქტიურად მიიღებდით თუ არა მონაწილეობას ელექტრონულ ტენდერებში, თუ ქართული პროდუქციის წარმოება უფრო მეტად იქნებოდა წახალისებული?“ მცირე მეწარმეთა 96,3%-მა უპასუხა დადებითად, ხოლო საშუალო მაწარმეთა 100%-მა იგივე კითხვას დადებითი პასუხი გასცა. ქართული წარმოების წახალისებისათვის მიზანშეწონილია დამატებითი მოტივაციის შექმნა ოფციის სახით, რაც გულისხმობს შეღავათის დაწესებას ქართულ წარმოებაზე. უნდა მოხდეს ქართული პროდუქციისათვის დამატებითი შეღავათის დაწესება, რაც გულისხმობს დამატებითი ტენდერის შესაბამის ფანჯარაში ველის შექმნას შეღავათის დასაწესებლად, თუ კომპანია ქართული საკუთარი პროდუქციით მიიღებს მონაწილეობას ტენდერში. შეღავათი შეიძლება იყოს ტენდერში მონაწილეობისათვის მოსაკრებლის არგადახდა, ასევე მინიმალური დოკუმენტაციის წარმოება და

მოთხოვნა, განხილვისას იმპორტირებულ საქონელთან შედარებით ქართული პროდუქციისათვის რეალური ფასის შემთხვევაში პრიორიტეტის მინიჭება და ა. შ.

7. ტენდერები აუქციონის გარეშე. კითხვაზე „მიიღებდით თუ არა მონაწილეობას ელექტრონულ ტენდერში აუქციონის გარეშე?“, რესპოდენტთა საშუალოზე ნაკლებმა ნაწილმა უპასუხა დადებითად, კერძოდ, დადებითი პასუხების რაოდენობა მცირე მეწარმეთა მხრიდან შეადგენდა 40,2%-ს, ხოლო საშუალო მეწარმეთა მხრიდან – 27,4%-ს, რაც მეტყველებს იმაზე, რომ მათ არ გააჩნიათ საკმარისი ინფორმაცია საზოგადოდ ტენდერებზე და კონკრეტულად მათ კერძო სახეობებზე.

ტენდერი აუქციონის გარეშე გამორიცხავს შემსყიდველისათვის ტენდერის დასრულების შემდეგ ერთზე მეტი მიმწოდებლის დანახვას მანამ, სანამ არ მოხდება ამ მიმწოდებლის დისკვალიფიკაცია ან გამარჯვებულად გამოვლენა, ეს კი გამორიცხავს იმის ალბათობას, რომ შეიძლება შემსყიდველის მხრიდან გაჩნდეს კონკრეტული კომპანიის მიმართ სიმპათია.

8. ელექტრონული ხელმოწერის უზრუნველყოფა.

ელექტრონული ხელმოწერა არის ელექტრონული საშუალებებით შექმნილი მონაცემი, რომელიც დაკავშირებულია ლოგიკურად სხვა ელექტრონულ ინფორმაციასთან და მიზნად ისახავს ამ დოკუმენტის შემქმნელის ვინაობის განსაზღვრას. ხელით შესრულებული ხელმოწერის მსგავსად, ელექტრონული ხელმოწერა გამოიყენება ელექტრონული დოკუმენტის ავტორის იდენტიფიკაციის მიზნით. განსხვავებით ჩვეულებრივი ხელმოწერისაგან, ელექტრონული ხელმოწერა არ არის ხელმოწერის მიერ საკუთარი ხელით შესრულებული, არამედ იგი იქმნება ელექტრონული მოწყობილობისა და შესაბამისი კომპიუტერული პროგრამის გამოყენებით. სწორედ აღნიშნულის გამო, ელექტრონული ხელმოწერის გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ ელექტრონულ ურთიერთობებში. ელექტრონული ხელმოწერის ყველაზე გავრცელებულ სახეობებს წარმოადგენს: ხელმოწერა

ელექტრონულ ფოსტაში შედგენილ წერილზე, ან PIN-ი, რომელიც შეყვანილია მფლობელის მიერ, ან კლასიკური ხელმოწერის ფაქსიმილე.

კითხვაზე „ელექტრონული ხელმოწერის შესაძლებლობა გაამარტივებდა თუ არა თქვენს მონაწილეობას ელექტრონულ ტენდერებში?“ მცირე საწარმოთა წარმომადგენლების 45,4%-მა უპასუხა, რომ მიიღებდა, 22,7%-მა უპასუხა უარყოფითად, ხოლო 38,9% ვერ განსაზღვრა, იქნებოდა, თუ არა ელექტრონული ხელმოწერის შემოტანა მათი გადაწყვეტილების მიღებისათვის მნიშვნელოვანი ფაქტორი. საშუალო მეწარმეთა შემთხვევაში კი ეს ციფრები შემდეგნაირად გადანაწილდა: „კი“ – 50,2%, „არა“ – 38,3%, „მიჭირს პასუხის გაცემა“ – 11,5%.

9. კითხვაზე „ხართ თუ არა ინფორმაციის დამუშავების მეტი ავტომატიზების მომხრე ელექტრონული ტენდერების წარმოებაში?“, რესპოდენტების პირველი ჯგუფის წარმომადგენელთა 64, 5%-მა გასცა დადებითი პასუხი, ხოლო მეორე ჯგუფის წარმომადგენელთა – 72%-მა. საქონლის მიღების დროს სასაწყობე დაწესებულებების მიერ პროდუქციას მიენიჭება უნივერსალური კოდი, რომლის საშუალებითაც აიტვირთება როგორც სასაწყობე სისტემაში პროდუქციის ნაშთი, ასევე ელექტრონულ სისტემაშიც, ამის შემდეგ სისტემა თავად მოახდენს ხელშეკრულების შესრულების უზრუნველყოფას, ითვლის მონაცემებს, თუ რა დონეზე შესრულდა ხელშეკრულება. გამოითვლის საჯარიმო სანქციებს, თუ კომპანია ჯარიმდება და დაფიქსირებული მონაცემების საფუძველზე ახდენს თანხის გადარიცხვას, რომელსაც ასახავს საკუთარ ანგარიშგებაში. ფაქტობრივად აღნიშნული ინოვაციის დანერგვის შემთხვევაში როგორც შესყიდვების სპეციალისტის, ისე ბუღალტერის საქმიანობის დიდი ნაწილი განხორციელდება ელექტრონული სისტემის საშუალებით.

კითხვაზე „რა აზრის ხართ ელექტრონულ ბუღალტერიაზე?“, რესპოდენტთა 60% პირველი ჯგუფიდან დაეთანხმა პასუხს „დადებითი“, 40% ამ საკითხზე ჩამოყალიბებული არ არის, უარყოფითი პასუხი არავის გაუცია. რესპოდენტთა მეორე ჯგუფიდან პასუხი „დადებითი“ მხარი დაუჭირა

გამოკითხულთა 73,5%-მა, 25%-ს არ აქვს სათანადო პასუხი, ხოლო პასუხზე უარყოფითად უპასუხა გამოკითხულთა 1,5%-მა.

10. მობილური აპლიკაციის შექმნა.

მობილური აპლიკაცია სულ უფრო პოპულარული და საჭირო საშუალება ხდება თანამედროვე ბიზნესისათვის. მომხმარებლის მონაცემების სანაცვლოდ, აპლიკაცია სთავაზობს მომხმარებელს გარკვეული სარგებლის მიღებას. მაგალითად, პირადი მონაცემების (სახელი, გვარი, ელექტრონული ფოსტის მისამართი) შეყვანის შედეგად შესაძლებელი ხდება აპლიკაციის გამოყენება, რომლის საშუალებითაც მიიღება მობილური ტელეფონით პირდაპირი წვდომა ელექტრონული შესყიდვების საიტზე.

მობილური აპლიკაციის დანერგვით რამდენიმე მნიშვნელოვანი შედეგის მიღწევას შესაძლებელია, კერძოდ, მოხდება ცნობადობის გაზრდა; გარდა ამისა, აპლიკაციაში რეკლამის განთავსებით შესაძლებელი ხდება ფულადი სარგებლის მიღება ანუ ასეთი აპლიკაცია ბევრ სხვა სიკეთესთან ერთად მოემსახურება კომერციულ მიზნებსაც. დაბოლოს, ეს უზრუნველყოფს ტენდერებში მონაწილეთა რაოდენობის ზრდასაც – ასეთი აპლიკაციის მიზანია არსებული მომხმარებლებისათვის გამარტივებული წვდომა ელექტრონულ შესყიდვებზე და, ასევე, პოტენციური მომხმარებლებისათვის მეტი მოტივაციის ჩამოყალიბება, რათა მოხდეს მათი დაინტერესების გაძლიერება და მარტივად ჩაერთონ ელექტრონულ შესყიდვებში.

მესამე თავში „ელექტრონული ტენდერების ანალიტიკური კვლევები და ანგარიშები“ განხილულია სახელმწიფო შესყიდვები როგორც ქვეყნის ეკონომიკის და საჯარო მმართველობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტი და საქართველოს მთავრობისთვის პრიორიტეტული მიმართულება. სახელმწიფო შესყიდვების გზით ყოველწლიურად მთლიანი შიდა პროდუქტის დაახლოებით 10%-ის ოდენობით თანხა იხარჯება.

საქართველოში დღეისათვის მოქმედი სახელმწიფო შესყიდვების სისტემა 2010 წლის 1 დეკემბრიდან ჩამოყალიბდა. მანამდე, არცთუ ისე შორეულ წარსულში, სისტემა ჯერ კიდევ აღქმული იყო, როგორც ძველი დრო-

ის მძიმე მემკვიდრეობა სათანადო გამჭვირვალობის არქონის გამო, ადგილი ჰქონდა დისკრიმინაციულ მიდგომებს;

- ადგილი ჰქონდა სხვადასხვა მიზეზით გამოწვეულ ფავორიტიზმს და სხვა არაჯანსაღ პრაქტიკას;
- კორუფციის ფაქტები იშვიათობას არ წარმოადგენდა;
- შეზღუდული იყო კონკურენცია;
- საზოგადოებაში დამკვიდრებული იყო უნდობლობა შესყიდვების სისტემისადმი;
- მაღალი და გაუმართლებელი იყო ტენდერებში მონაწილეობის ხარჯი;
- ტენდერების შესახებ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა შეზღუდული იყო;
- დროის მოთხოვნებს ვერ პასუხობდა შესყიდვების მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა;
- მაღალი იყო ტენდერში მონაწილეობისათვის დაწესებული მოსაკრებელი (200 ლარი);
- ტენდერის გამოცხადებისათვის სავალდებულო მონეტარული ზღვარი 20-ჯერ შემცირდა საქონლისა და მომსახურების შესყიდვისას, ხოლო 40-ჯერ სამუშაოების შესყიდვისას და ამჟამად შეადგენს 5 ათას ლარს. 4-ჯერ შემცირდა ტენდერში მონაწილეობის საფასური და 50 ლარი გახდა. შედეგად, წინა წელთან შედარებით, ყველაზე მეტი აქტიურობა მარტის თვეში დაფიქსირდა, ყველაზე ცოტა ტენდერი კი ოქტომბერში გამოცხადდა, თუმცა ოქტომბერში გამოცხადებული ტენდერების რიცხვი თითქმის უტოლდება წინა წელს ქალაქში ჩატარებული ტენდერების მთლიან რაოდენობას.

საშუალებები, რომლებიც გამოყენებული იქნა ელექტრონული ტენდერების სისტემის შესაქმნელად დაფუძნებულია ვებ-ტექნოლოგიებზე. ანალიტიკური კვლევების შედეგად დადგინდა, რომ ვებ-ტექნოლოგიებით

განხორციელებული სისტემა იქნებოდა ყველაზე ოპტიმალური, მომხმარებლისთვის მარტივად ხელმისაწვდომი და სწრაფი.

ვებ-აპლიკაცია შედგება მრავალი კომპონენტისაგან, რომლებიც ერთად მუშაობენ, რათა წარმოადგინონ აპლიკაცია კომპიუტერში ან მობილურ მოწყობილობაზე.

ვებ-აპლიკაცია შედგება კლიენტებისა და სერვერისგან. კლიენტებია კომპიუტერები, პლანშეტები და მობილური მოწყობილობები, რომლებიც იყენებენ ვებ-პროგრამებს. ისინი ვებ-გვერდზე შედიან სპეციალური პროგრამების, ვებ-ბრაუზერების საშუალებით. ვებ-სერვერი ფლობს ფაილებს, რომლებიც ქმნის ვებ-აპლიკაციას. ინტერნეტის მეშვეობით ხორციელდება კლიენტებსა და სერვერებს შორის კომუნიკაცია. ვებ-სერვერი აბრუნებს იმ გვერდებს, რომლებსაც ბრაუზერი მოითხოვს.

ელექტრონული შესყიდვების (ტენდერების) ვებ-გვერდის მისამართია <http://procurement.gov.ge/>. ვებ-გვერდის შექმნისას გამოყენებულია შემდეგი ტექნოლოგიები:

1. Asp.Net Web Forms;
2. PHP;
3. Oracle მონაცემთა ბაზების მართვის სისტემა.

Asp.Net Web Forms და PHP გამოიყენება ვებ-გვერდის ფუნქციონალის შესაქმნელად. Oracle გამოიყენება როგორც მონაცემების საცავი. მოცემულ შემთხვევაში ვებ-გვერდის ნაწილი შექმნილია Asp.Net Web Forms-ის, ნაწილი კი PHP-ის გამოყენებით.

Oracle-ი წარმოადგენს მძლავრ ინსტრუმენტს მონაცემებთან მუშაობისათვის. ის განსაკუთრებით ეფექტურია დიდ მოცულობით მონაცემებთან სამუშაოდ, აქვს მრავალს საშუალება მონაცემების სწრაფად დამუშავების, სხვადასხვა ფორმით წარმოდგენისა და ანალიზისათვის. მოცემული მონაცემთა ბაზის სისტემა გამოიყენება დიდ ორგანიზაციებსა და კორპორაციებში, კარგად აპრობირებულია და აქვს დიდი ისტორია.

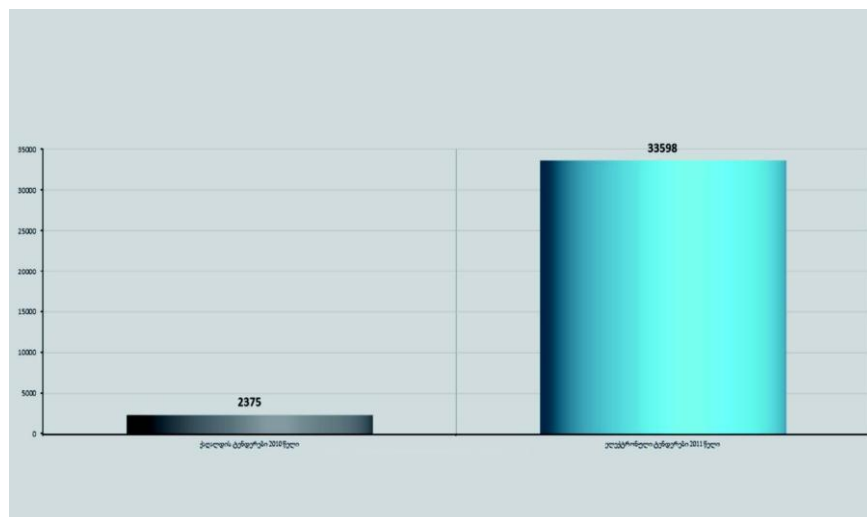
PHP წარმოადგენს ფართოდ გავრცელებულ ტექნოლოგიას ვებ-გვერდების შესაქმნელად. ენა საკმაოდ პოპულარულია მოცემული მიმართულების ტექნოლოგიებში და ბევრი სისტემა არის შექმნილი მისი გამოყენებით (მაგალითად, Facebook-ი). მოცემული ტექნოლოგია აქტიურად გამოიყენება მიმდინარე პერიოდში.

Asp.Net Web Forms წარმოადგენს ტექნოლოგიას ვებ-გვერდების შესაქმნელად, რომელიც დღეისათვის უკვე მოძველებულია ტექნოლოგიურად. დღეს ახალი სისტემების შექმნისას მოცემული ტექნოლოგიას აღარ იყენებენ და მისი ჩანაცვლება ხდება უფრო ახალი ტექნოლოგიებით.

15-ჯერ გაიზარდა ტენდერების რაოდენობა.

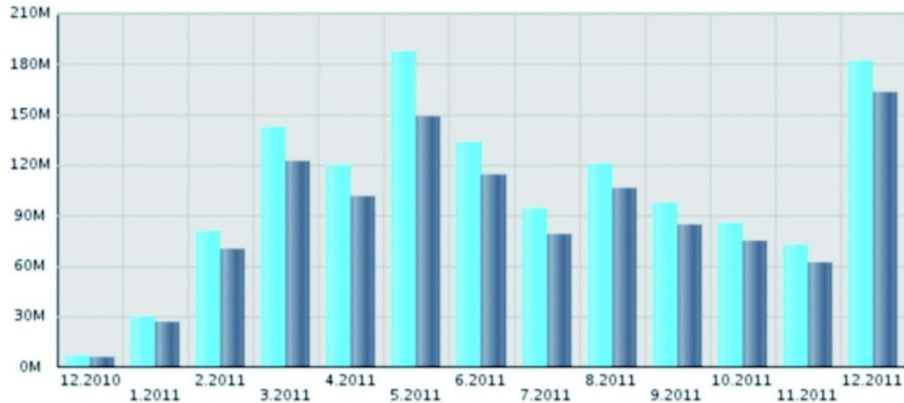
ქვემოთ მოცემულია 10 შემსყიდველი ორგანიზაცია, რომლებმაც ყველაზე მეტი თანხა დაზოგეს საკუთარი ბიუჯეტიდან.

ელექტრონული შესყიდვების სისტემის მეშვეობით 2011 წლის განმავლობაში ბიუჯეტიდან 191,487,127 ლარი დაიზოგა. ეკონომია შესყიდვის სავარაუდო ღირებულებასა და ელექტრონული ვაჭრობის შედეგად დაფიქსირებულ საბოლოო ფასს შორის სხვაობით მიიღება.

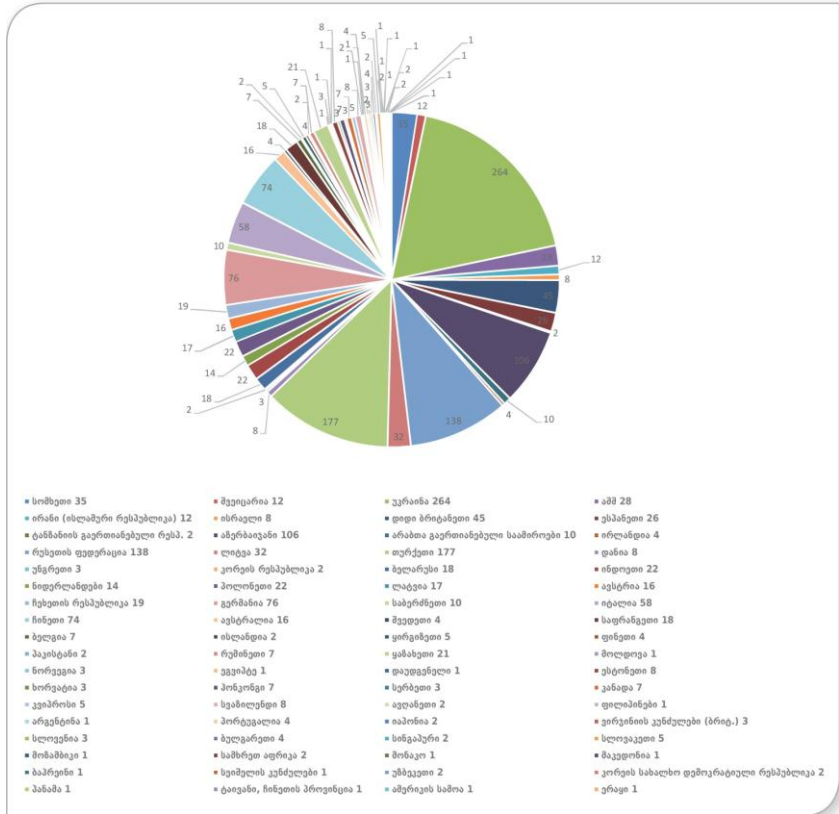
ტენდერების ზრდის დინამიკა

შეიქმნა არადისკრიმინაციული გარემო, რომელიც ხელს უწყობს კონკურენციის განვითარებას როგორც ადგილობრივი, ასევე უცხოური კომპანიებს შორის. სისტემაში დარეგისტრირებულია ასამდე უცხოური კომპანია, რომლებმაც უკვე რამდენიმე ათეულ ტენდერში მოიპოვეს გამარჯვება.

დაზოგილი თანხების სტატისტიკა

გაეროს მიერ ორგანიზებულ საჯარო სამსახურის ყოველწლიურ შეფასებაში „საჯარო სამსახურში კორუფციასთან ბრძოლისა და პრევენციის“ ნომინაციაში ე-სისტემამ მოიპოვა მე-2 ადგილი 71 ქვეყნის 471 ნომინანტს შორის. (ციტატა: ყველაზე პრესტიჟული საერთაშორისო აღიარება საჯარო სამსახურის განვითარებაში მიღწეული წარმატებისათვის).

სისტემაში რეგისტრირებული არარეზიდენტი მიმწოდებლების რაოდენობა ქვეყნების მიხედვით

ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკი (EBRD)-ის სახელმწიფო შესყიდვების კანონმდებლობისა და პრაქტიკის კვლევა, 2011წ.: „სამხრეთ ევროპის ქვეყნებში, დანერგილია სახელმწიფო შესყიდვების პოლიტიკის ძირითადი კომპონენტები, თუმცა, მხოლოდ საქართველოს ენიჭება შესაბამისობის მაღალი რეიტინგი, ვინაიდან საქართველომ ყველაზე უკეთ შეძლო დაეცვა და დაენერგა საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკით რეკომენდებული შესყიდვების ეფექტური ინსტრუმენტები“.

ევროპარლამენტი, ევროპარლამენტის საერთაშორისო ვაჭრობის კომიტეტის ანგარიშის პროექტი 2011/2306: „ევროპარლამენტი მიესალმება საქართველოში ახალი შესყიდვების ელექტრონული სისტემის დანერგვას; საქართველო უნდა იყოს მაგალითი ევროკავშირის წევრი ქვეყნებისათვის ამ სფეროში“.

დასკვნა

იმის გამო, რომ მრავალი წლის განმავლობაში საქართველოში იზღუდებოდა სამეწარმეო საქმიანობა, მცირე და საშუალო ბიზნესი ვერ ვითარდებოდა სათანადოდ, რამაც განაპირობა ჩამორჩენა ამ სფეროში.

მიუხედავად ელექტრონული შესყიდვების წარმატებით ფუნქციონირებისა და ხელმისაწვდომობისა, დღესდღეობით, ერთ-ერთ გამოწვევად რჩება შემსყიდველი ორგანიზაციებისათვის განწყობის ჩამოყალიბება ტენდერებში მცირე და საშუალო საწარმოების მონაწილეობის სტიმულირებისათვის. შემსყიდველმა ორგანიზაციებმა უნდა გააცნობიერონ, რომ სახელმწიფო შესყიდვების პროცესში მცირე და საშუალო საწარმოთა ფართო ჩართულობა, როგორც წესი, დადებითად აისახება არა მხოლოდ ცალკეული შესყიდვის შედეგებზე, არამედ იგი თავის კეთილისმყოფელ გავლენას ახდენს დასაქმებასა და ქვეყნის ეკონომიკის ზრდაზე.

აქედან გამომდინარე, საჭიროა ახალი და ინოვაციური ბიზნესმოდელების შექმნა და მომსახურების წვდომის ამაღლების ახალი გზების მოძებნა, რომლებიც რეალურად უზრუნველყოფს მცირე და საშუალო ბიზნესისათვის სათანადო სურვილის ჩამოყალიბებას ტენდერებში მცირე და საშუალო საწარმოების მონაწილეობისათვის, რაც, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს ქვეყანაში ბიზნესისა და ეკონომიკის განვითარებას. უკანასკნელ წლებში ელექტრონული ტენდერების გამოყენების გამოცდილებამ და ჩვენ მიერ ჩატარებულმა კვლევებმა აჩვენა მათი ნაკლოვანი მხარეები, რომლებიც საჭიროებს გაუმჯობესებას.

1. ელექტრონულ შესყიდვებში (ტენდერებში) მცირე ბიზნესის ხელშეწყობისათვის საჭიროა ცალკე ოფციის შექმნა, რაც გულისხმობს მარტივ წვდომას და შეღავათით სარგებლობას მცირე და საშუალო მეწარმის სტატუსის მქონე პირებისათვის, რათა მოხდეს მათი დაინტერესება, მონაწილეობა მიიღონ ელექტრონულ ტენდერებში; შეღავათი შეიძლება იყოს ტენდერში მონაწილეობისათვის მოსაკრებლის არგადახდა ან მოსაკრებლის ოდენობის შემცირება, ასევე მინიმალური დოკუმენტაციის წარმოება და მი-

ნიმალური მოთხოვნები, სხვადასხვა პრეტენდენტების განხილვისას მცირე მეწარმის სტატუსის მქონე საწარმოებისათვის პრიორიტეტის მინიჭება.

2. სასურველია მოხდეს სატენდერო დოკუმენტაციის გამარტივებული წესით შევსება; ეს საშუალებას მოგვცემს დაიზოგოს გადაწყვეტილების მიღებისათვის საჭირო დრო და ასევე დოკუმენტაციის შედგენისას შეცდომები იყოს მინიმუმამდე დაყვანილი. ასევე საჭიროა შეიქმნას ის ძირითადი ველები, რომელთა შევსებაც საჭიროა შემსყიდველის მხრიდან მოთხოვნის სწორად ჩამოსაყალიბებლად.

3. საჭიროა შეიქმნას მონაცემთა ბაზა სხვადასხვა საქონლის ფასების ყოველდღიური მონიტორინგისათვის, კერძოდ, ბაზაში თავმოყრილი იქნება ინფორმაცია ქვეყანაში იმპორტირებული თუ ადგილობრივი პროდუქციის შესახებ შესაბამისი ღირებულებით, ასევე შესაძლებელი იქნება ამა თუ იმ საქონლის ტექნიკური მახასიათებლების გარკვევა და შესაბამისად ფასების შედარება; გარდა ამისა, აუცილებელია მოხდეს ბაზარზე არსებული ფასების ყოველდღიური მონიტორინგი და ბაზაში ასახვა. აღნიშნული მეთოდიკა უაღრესად გააადვილებს ბაზრის კვლევის პროცესს და რეალურთან მაქსიმალურად მიახლოებულ ფასად მოხდება ტენდერის გამოცხადება, რაც გამოიწვევს თანხების რაციონალურ ხარჯვას და გაზრდის ეფექტურობას.

4. ელექტრონული ტენდერების ეფექტიანად წარმოებისათვის სასურველია კოპირების მეთოდის დანერგვა, რაც გულისხმობს არშემდგარ ტენდერებში განმეორებითი მონაწილეობის უფლების მარტივად მიღების პროცედურას. თუ მოხდება დისკვალიფიკაციის მინიჭება მიმწოდებლებისთვის ან საერთოდ ვერ შედგება ტენდერი, საჭირო ხდება ტენდერის თავიდან გამოცხადება; ეს კი მოითხოვს გარკვეულ დროს. ამიტომ მიზანშეწონილია ტენდერის განმეორებით გამოსაცხადებლად იყოს არშემდგარი ტენდერის კოპირების მეთოდით მარტივად განახლების შესაძლებლობა.

5. საჭიროა რისკების მინიმუმამდე დაყვანა და იმ რეკომენდაციების შემუშავება, რომლებიც გულისხმობს ტექნიკური დავალების დახვეწას უხარისხო საქონლის ან მომსახურების მიღების თავიდან აცილების მიზნით.

იმისათვის, რომ თავი დავიცვათ უხარისხო საქონლისაგან, აუცილებელია კონკრეტული საქონლის შესყიდვამდე მოხდეს ხარისხიანი საქონლის ტექნიკური მახასიათებლების მაქსიმალურად შესწავლა ტენდერის გამოცხადებამდე, რათა შემდგომ თავიდან იქნეს აცილებული უხარისხო საქონელი.

6. ქართული წარმოების წახალისებისათვის მიზანშეწონილია დამატებითი მოტივაციის შექმნა ოფციის სახით, რაც გულისხმობს ასევე შეღავათის დაწესებას ქართულ წარმოებაზე. ქართული პროდუქციისათვის დამატებითი შეღავათის დაწესებისათვის უნდა შეიქმნას დამატებითი ველი. შეღავათი შეიძლება იყოს ტენდერში მონაწილეობისათვის მოსაკრებლის არგადახდა, ასევე მინიმალური დოკუმენტაციის წარმოება და მოთხოვნა, განხილვისას იმპორტირებულ საქონელთან შედარებით ქართული პროდუქციისათვის რეალური ფასის შემთხვევაში პრიორიტეტის მინიჭება და ა. შ.

7. ტენდერები აუქციონის გარეშე. აღნიშნული გამორიცხავს შემსყიდველისათვის ტენდერის დასრულების შემდეგ ერთზე მეტი მიმწოდებლის დანახვას მანამ, სანამ არ მოხდება ამ მიმწოდებლის დისკვალიფიკაცია ან გამარჯვებულად გამოვლენა, ეს კი გამორიცხავს იმის ალბათობას, რომ შემსყიდველის მხრიდან გაჩნდეს კონკრეტული კომპანიის მიმართ სიმპათია.

8. ელექტრონული ხელმოწერის უზრუნველყოფა. ელექტრონული ხელმოწერის დანერგვა ელექტრონული ტენდერების სისტემაში დაზოგავს დროს და ხელმისაწვდომს გახდის დისტანცირებულ პრეტენდენტთან ხელშეკრულების გაფორმებას.

9. საქონლის მიღების დროს სასაწყობე დაწესებულებების მიერ პროდუქციას მიენიჭება უნივერსალური კოდი, რომლის საშუალებითაც აიტვირთება პროდუქციის ნაშთი როგორც სასაწყობე სისტემაში, ისე ელექტრონულ სისტემაში. ამის შემდეგ სისტემა თავად უზრუნველყოფს ხელშეკრულების შესრულების მონიტორინგს, გამოითვლის მონაცემებს, თუ რა დონეზე შესრულდა ხელშეკრულება. გამოითვლის საჯარიმო სანქციებს, თუ კომპანია ჯარიმდება და დაფიქსირებული მონაცემების საფუძველზე მოახდენს თანხის გადარიცხვას, რომელსაც ასახავს საკუთარ ანგარიშგებაში.

ფაქტობრივად, აღნიშნული ინოვაციის დანერგვის შემთხვევაში როგორც შესყიდვების სპეციალისტის, ისე ბუღალტერის საქმიანობის დიდი ნაწილი განხორციელდება ელექტრონული სისტემის საშუალებით.

10. მობილური აპლიკაციის შექმნა. მობილური აპლიკაციის დანერგვით რამდენიმე მნიშვნელოვანი შედეგის მიღწევაა შესაძლებელი, კერძოდ, მოხდება ცნობადობის გაზრდა; გარდა ამისა, აპლიკაციაში რეკლამის განთავსებით შესაძლებელი ხდება ფულადი სარგებლის მიღება ანუ ასეთი აპლიკაცია ბევრ სხვა სიკეთესთან ერთად მოემსახურება კომერციულ მიზნებსაც. დაბოლოს, ეს უზრუნველყოფს ტენდერებში მონაწილეთა რაოდენობის ზრდასაც – ასეთი აპლიკაციის მიზანია არსებული მომხმარებლებისათვის გამარტივებული წვდომა ელექტრონულ შესყიდვებზე და ასევე პოტენციური მომხმარებლებისთვის მეტი მოტივაცია, რომ დაინტერესდნენ და მარტივად ჩაერთონ ელექტრონულ შესყიდვებში.

ელექტრონული ტენდერების წარმოების სისტემის აღნიშნული გზებით მოდიფიცირება ქვეყნის ეკონომიკაში შეიტანს სერიოზულ წვლილს, გააჩენს ელექტრონულ შესყიდვებში აქტიური ინკლუზიის მოტივაციას მცირე და საშუალო ბიზნესის წარმომადგენლებში, რაც, თავის მხრივ, მათი წარმატებული ბიზნესსაქმიანობის გარანტიაა. ეს კი გააძლიერებს საქართველოს ეკონომიკას და მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს საზოგადოების საშუალო ფენის ჩამოყალიბებაში.

დისერტაციის თემატიკის მიხედვით გამოქვეყნებული შრომები:

1. ა.კობიაშვილი, **მ.მელიქიძე**. ელექტრონული ტენდერები მცირე და საშუალო ბიზნესში. სტუ, ბიზნესტექნოლოგიების ფაკულტეტი. II საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის „გლობალიზაცია და ბიზნესის თანამედროვე გამოწვევები“. შრომების კრებული (I ნაწილი), თბილისი, 2018, გვ.112-116.
2. ა.კობიაშვილი, **მ.მელიქიძე**. ელექტრონული ტენდერების გაუმჯობესების შესაძლებლობების ანალიზი. სტუ, არჩილ ელიაშვილის მართვის

- სისტემების ინსტიტუტის შრომათა კრებული, #22, თბილისი, 2018, გვ.183-187.
3. რ.ქუთათელაძე, ა.კობიაშვილი, **მ.მელიქიძე**. ელექტრონული სერვისების როლი საქართველოს რეალობაში. სტუ, შრომები, #3(509), თბილისი, 2018, გვ. 79-86.
 4. **მ.მელიქიძე**, ა.კობიაშვილი. საქართველოში ელექტრონული ტენდერების გამოყენების ანალიზი. სტუ, შრომები, მართვის ავტომატიზებული სისტემები, N1(28), თბილისი, 2019, გვ. 170-177.

Summary

Modification of Electronic Tenders for Promotion Small and Medium Businesses

The significance of the electronic tenders is getting especially important because in the XXI century the world economy and management sector has expected the turnaround changes. The new information revolution has been in business and started with the information necessary for business. As scientists of global significance note, it will definitely refer to all the public institutions, that will radically change the idea, that enterprises and individual employees consider in the notion - "information". Today revolutionary changes are taking place not only in technology but in concepts. If the main task of information technology up today was: data collection, storage, transmission and submission, new information revolution has changed interest in the quality of information. Hence, the main idea of the new information revolution is the importance and purpose of information, which gives special importance to the improvement of electronic tenders (procurements).

The electronic tenders have an important function in modern business, which provides high demands for availability, completeness and quality of procurement. The management system is a necessary factor for successful functioning of a financial entity that will facilitate planning and coordination of all its structural elements. Without that it is impossible to conduct effective marketing, financial, credit and investment activities.

The actuality of the topic of the dissertation is due to the necessity of improvement of electronic tenders in order to maximize small and medium businesses in electronic purchases.

The dissertation work is composed of an introduction, literature review, outcomes and conclusions.

The paper reviews the issues of improvement of electrical tenders.

That is the purpose of these studies in dissertation work. The problem of electronic procurement in Georgia is analyzed, the problem is underlined - in particular "involvement of small and medium businesses in electronic purchases", It also deals to introduction of innovations that increase the availability and interest of electronic tenders.

There are unanswered questions about the problem that comes from the dissertation work, what is already known about this problem, what alternative methods are designed to solve the problem and which ones are used in the work.

For the successful operation of small and medium businesses, a management system is necessary, that will give them motivation to engage more actively in electronic tenders.

The thesis discusses theoretical issues related to electronic purchases.

The problems related to electronic tenders are presented and the ways of solving these problems are offered.

The work is focused on the improvement of electronic tenders.

Complex and thematic analysis of electronic tenders in modern business showed us that despite this success, there are a number of shortcomings, the timely remediation of those will enhance the electronic tenders and increase motivation for small and medium businesses.

The main results of the dissertation examination, conclusions and suggestions are briefly established in the dissertation work "Modifying the Electronic Tenders System for Small and Medium Enterprises", those can be used for legislative-normative provision and institutional environments; as well as for preparation of appropriate training programs and scientific reports by educational and research institutions